

Vai trò lãnh đạo đang sa sút của Mỹ và trật tự dựa trên nguyên tắc đang suy yếu có quan hệ phức tạp qua lại với chủ nghĩa xét lại và thái độ quyết đoán ngày càng tăng của Bắc Kinh. Cách thức đi này diễn ra ở Biển Đông là một tín hiệu nguy hiểm cho các điểm nóng quân sự khác trên khắp quần đảo Đông-Thái Bình Đông. Khu vực này có thể làm gì để ứng phó?

Đón ghi

Trên khắp n Dng-Thái Bình Dng, s ph thu ngày càng tng v kinh t đã cho phép Bc Kinh xét li bn cht ca các m quan h quc t và m tr t đa trên nguyên t lý s tuân th luật pháp đa trên hi p quc t làm n tng. Vìc M ph t l khu v c này sau cu c chi n chng khng b c a h và sau đó là cu c khng ho ng tài chính toàn c u 2007-2008 cng t o đi u ki n cho s d ch chuy n nhanh chóng có liên quan trong cán cân quy n l c chính tr và s c m nh quân s.

B t ch p vi c ng m th a nh n đi u này thông qua chi n l c “xoay tr c” và sau đó là chi n l c “tái cân b ng” c a M, s “tái can đ ” này đã b xói mòn b i ch ngha hòa bình v i Trung Qu c đ i th i Chính quy n Obama và sau đó là vi c Tng thng Trump đ c c. K t qu bao g m vi c cng c các chính sách theo ch ngha xét li vi ph m luật pháp quc t, s h m đ a không b tìm h m đ i v i các n c khác trong khu v c, và s suy gi m ni m tin vào chi c ô an ninh c a M. Cu i cùng, tr t t đa trên nguyên t đ n b xói mòn, và m t môi tr ng h n lo n và quân phi t h n đang l p vào ch tr ng.

Thái đ quy t đoán ngày càng tng c a Bc Kinh

Tr t t khu v c s p đ có l b t đ u b ng cu c chi n chng khng b nh ng nh ng quan đi m c nh tranh nhau ở châu Á v Trung Qu c và M đã ngày càng b phân c c k t sau cu c khng ho ng tài chính 2007-2008. Chính sách “gây c m tình” ban đ u c a Bc Kinh k t đó đã b thay th b i nh ng hành đ ng mang tính h m đ a nhi u h n, và v n đ gây chia r l n nh t, ít nh t là đ i v i ô ng Á, là nh ng tranh ch p lãnh th ở Bi n ô ng.

B t ch p s can đ c a ASEAN k t n m 1992, Trung Qu c ph n l n đã vi ph m đáng k các chu n m c theo Tuyên b v ng x c c a các bên ở Bi n ô ng (DOC) c a ASEAN n m 2002 và sau đó n c này cng vi ph m Công c Liên h p quc v Lu t bi n (UNCLOS) thông qua nh ng ho t đ ng nh xây đ ng và quân s hóa các đ o nhân t o trên quy mô l n.

Trong ph m vi khu v c, vi c Trung Qu c chi m l y bãi c n Scarborough t tay Manila vào n m 2012 là m t “s ki n mang tính b c ngo t”. N l c c a Chính quy n Obama trong vi c th ng thuy t đ Bc Kinh và Manila rút kh i bãi c n này đã th t b i. Tuy nhiên, đi m xoay tr c cu i cùng là vi c Bc Kinh nhanh chóng xây

đng các đo nhân tto có diện tích gần 1.300 hecta tđầu nđm 2013.

Bốt chấp việc mốt bài báo của Philippines ngày 31/7/2013 lđn đđầu tiên đđ cđp đđn khđ nđng cđi tto đđt, phđi đđn tháng 2/2015 hình ãnh toàn diện vđ các đđo nhân tto mđi đđđc công khai. Vào thđi đđim này, Mđ và các đđng minh của hđ, dù vô tình hay cđ ý, đđ phđt lđ áp lđc quđc tđ yêu cđu hđ phđi ngđn chđn hành đđng xây đđng đđo – chđng hđn nhđ phong tđa bđng hđi quân – khi vđn đđ xây đđng đđo vào thđi đđim đó là sđ đđ rđi.

Kiđm chđ hay tto đđi u kiđn?

Chính phđ Trung Quđc và truyđn thông nhà nđđc tuyên bđ rđng Bđc Kinh là nđn nhân của các chính sách kiđm chđ phi lý của Mđ và đđng minh. Hđ chđ ra nhđng diện biđn nhđ việc đđn trú lđc lđđng lính thđy đánh bđ đ Darwin và sau đó là các hoạt đđng tđ do hàng hđi (FONOP) của Mđ đ Biđn đđng. Tuy nhiên, hđu nhđ không có sđ kiđm chđ hđu hình nào đđi vđi hành vi của Bđc Kinh.

đđi vđi mốt sđ quđc gia châu Á, việc cđng đđng quđc tđ không đđa ra đđđc hành đđng kiên quyđt nhđm ngđn chđn nhđng vì phđm trđng trđn của Bđc Kinh đđi vđi luật pháp quđc tđ và trđt tđ đđa trên nguyên tđc thđm chí còn đáng chú ý hđn so vđi việc Bđc Kinh thđc sđ vi phđm UNCLOS.

Tđn thđt có thđ có đ Biđn đđng – trong mđi kđch bđn chđa đđn mđc chiđn tranh – đđi vđi tđt cđ các bên hđu quan đđ đđđc phđn ánh trong các tuyên bđ công khai tđ các sđ quan quân đđi cđp cao tđi nhđm và mđn nhđm của Mđ và Úc.

Cđng cđ sđ chđng đđi hay đđu hàng?

đđu nđm 2017, nhđng hành đđng khiêu khích của Trung Quđc đđ buđc Úc và đn đđ phđi đđa ra nhđng lđp trđđng ngày càng cđng rđn. Chđng hđn, tđi đđi thođi Shangri-La vào tháng 6/2017, Thđ tđđng Úc Malcolm Turnbull đđ tuyên bđ rđng khu vực này phđi duy trì “cđu trúc đđa trên nguyên tđc” và “đđu này đđng nghđa vđi

việc hợp tác, chứ không phải là... chiến thắng thông qua tham vọng, can thiệp hoặc hãm dọa”. Trong trường hợp của Ấn Độ, tác giả đã ở New Delhi một tuần sau đó và trong suốt cuộc đời đầu đang diễn ra tại Doklam, nơi lập trường của Ấn Độ và Trung Quốc trở nên căng thẳng theo từng tuần.

Do vậy, cuối năm 2017, Ấn Độ, Úc, Nhật Bản và Mỹ đã nhất trí khôi phục lại thoả an ninh bên bên (B-T 2.0); việc nhấc lại lên đầu tiên đời thoả này đã sụp đổ vào năm 2008 khi Úc rút khỏi các cuộc tập trận Malabar sau khi Trung Quốc gây áp lực. Cuộc họp đầu tiên giữa các quan chức cấp cao của B-T 2.0 đã được tổ chức vào tháng 11/2017, và nội dung các cuộc thảo luận bao gồm cả việc duy trì trật tự dựa trên nguyên tắc, an ninh biển và quy định do hàng hải và hàng không. Tuy nhiên, thiện sẽ nhất trí với các vấn đề then chốt để đưa ra một thông cáo chung.

Vấn đề là năm 2018 đã xuất hiện những dấu hiệu liên tiếp về mặt đối cam kết với B-T và mặt đối phản kháng với những vi phạm của Bắc Kinh. Tháng 4/2018, Thủ tướng Modi đã có cuộc gặp thường định với Chủ tịch Trung Quốc Tập Cận Bình trước khi diễn ra cuộc gặp thường định 3 bên giữa các nhà lãnh đạo của Nhật Bản, Hàn Quốc và Thủ tướng Trung Quốc Lý Khắc Cường hai tuần sau đó. Cả hai cuộc gặp này đều sử dụng ngôn từ nặng nề hơn một cách đáng chú ý và truyền thông nhà nước Trung Quốc tuyên bố rằng cuộc gặp thường định 3 bên đã “đưa mọi quan hệ liên Nhật giữa Trung Quốc và Nhật Bản trở lại đúng lộ trình”.

Thị trường vai trò lãnh đạo kinh tế của Washington sau khi hợp tác với Hiệp định đời tác xuyên Thái Bình Dương (một khu vực thương mại tự do chiếm 40% GDP toàn cầu), Trung Quốc, Nhật Bản và Hàn Quốc đã đẩy nhanh các cuộc đàm phán với một Hiệp định thương mại tự do (FTA) liên khác không bao gồm Mỹ - Hiệp định đời tác kinh tế toàn diện khu vực (RCEP).

Hiện tại, có nhiều tranh cãi về tính thiết thực và tương lai của B-T, những thị trường vai trò lãnh đạo đáng kể của Mỹ và/hoặc một “cú sốc” quốc tế để giải quyết 4 nước lại với nhau, B-T sẽ không tác động rõ ràng đến phân tích phí tổn/lợi ích của Bắc Kinh. Chính hiện, trong thời gian diễn ra cuộc gặp thường định Ấn-Trung, New Delhi một lần nữa tiếp tục yêu cầu của Canberra tham gia trở lại các cuộc tập trận Malabar với cách là quan sát viên.

Trong khi đó, niềm tin của khu vực vào Mỹ đã bị xói mòn hơn nữa do Chính quyền

Obama giảm bớt 19% ngân sách hỗ trợ an ninh cho Đông Nam Á (năm 2010-2015) và Tổng thống Trump vào năm 2018 tuyên bố ý định giảm bớt tổng ngân sách thêm 24,4%.

Trật tự hậu Chiến tranh thế giới hai sắp đổ?

Trung Quốc đã chứng tỏ có năng lực rất lớn trong việc làm mối bạn thân của trong nước lớn trên trường quốc tế và những thành tựu trong một vài thập kỷ qua, đi với một nước đông dân như vậy, là chưa từng có tiền lệ. Vì vậy, thách thức của Bắc Kinh đối với trật tự khu vực trong đó có vai trò lãnh đạo của Mỹ, các chuỗi mua và luật pháp quốc tế cũng vậy. Dựa trên quy định hiện tại, trật tự châu Á hậu Chiến tranh thế giới hai đang trên bờ vực suy tàn.

Ngoài việc thiêu vùi vai trò lãnh đạo của Mỹ, sự lũng đoạn lớn hơn của khu vực trong việc ủng hộ với các mối đe dọa khu vực đang gây bất ổn sâu sắc; điểu này sẽ không thay đổi chừng nào không có một quan điểm hài hòa hơn nhiều về những mối đe dọa then chốt mà trật tự dựa trên nguyên tắc mang tính ổn định phải đổi mới. Trong khi đó, một cuộc chiến tranh mới tiềm tàng sẽ làm suy yếu trật tự kinh tế tự do và gây bất ổn hơn nữa cho khu vực.

Những đánh giá cho rằng Biên phòng trên thực tế sắp mất v tay Bắc Kinh có thể gây tranh cãi; họ nghĩ định không có thay đổi đáng kể nào trong cách tiếp cận của khu vực về vấn đề này. Tuy nhiên, nếu khu vực này hợp tác mạnh mẽ với nhau nhằm thay đổi phân tích lợi ích của Bắc Kinh, thì có thể diễn ra thay đổi tích cực. Một đợt đổi mới tiêu này, Biên phòng cần một Bộ quy tắc ứng xử có ý nghĩa những năng lực của ASEAN trong việc đàm phán về vấn đề này là điểu còn phải bàn cãi.

Có thể làm gì?

Một nhóm nhỏ các nước ASEAN có tiềm chí có lẽ cần đàm phán về Bộ quy tắc hoặc các nước tuyên bố chế quyền chính thức ASEAN thay vào đó có thể đưa ra một Bộ quy tắc ứng xử với các nước có liên quan không thuộc ASEAN có vai trò then chốt và thể hiện nó như một sự đã rồi đối với Bắc Kinh. Còn cần rất nhiều điểu nữa,

trong đó có các FONOP và các cuộc tuần tra của lực lượng bảo vệ biên đa quốc gia. Các cuộc tuần tra của lực lượng bảo vệ biên đa quốc gia có thể kiểm soát và bảo vệ các nguồn lực trong khu vực không có tranh chấp “vượt pháp lý” thuộc Vùng đặc quyền kinh tế (EEZ) của một nước có thẩm quyền.

Những hoạt động này cũng có thể áp dụng trên khắp Ấn Độ Dương-Thái Bình Dương. Một đợt đổ bộ mục đích này, cần phải có một cuộc đối thoại chi tiết giữa các bên liên quan hàng hải trước để dựa trên nguyên tắc. Dù được dẫn dắt bởi các chính phủ hay bởi các tổ chức tư vấn chiến lược khu vực theo Kênh 1.5 (như là bước đi đầu tiên), thì một cuộc đối thoại như vậy có thể giúp điều phối các hoạt động đa phương và là nền tảng cho việc phát triển hiệu quả minh mẫn hơn tại Bắc Kinh.

Hơn nữa, cuối cùng sẽ cần có một hiệp ước phòng thủ chung để đảm bảo cho các phần lớn tập thể trước những nỗ lực vượt mặt quân sự nhằm làm thay đổi nguyên trạng ở biển Hoa Đông, Đài Loan, biển Bắc Natuna và biên giới Ấn Độ.

Tiền lệ ở Biển Đông (và Crimea) sẽ khuyến khích hơn nữa các nước theo chủ nghĩa xét lại thực hiện thêm những hành động mang tính hăm dọa khi chính sách ngoại giao thất bại. Khu vực này không thể kìm vờng Mỹ sẽ một mình bảo vệ châu Á; nếu các nước tuân thủ nguyên tắc trong khu vực Ấn Độ Dương-Thái Bình Dương hành động cùng nhau thì điều đó có thể lôi kéo Mỹ tái can dự vào khu vực này một cách thực chất hơn và có tính xây dựng hơn. Thất bại trên một trận nào cũng sẽ phát đi tín hiệu tại Bắc Kinh rằng nước này được hưởng lợi từ các hành động hăm dọa và/hoặc các hành động quân sự trong tương lai ở các vùng đất khác.

Christopher Roberts là Giám đốc Trung tâm Nghiên cứu Châu Á, Viện Phân tích Quốc tế và Chính sách, Đại học Canberra, Úc. Bài viết được đăng trên [RSIS](#).

Trần Quang (gt)